

CRUCEA CA AXIS AL SFINȚENIEI SATULUI

PROF. DRD. ELENA MIHAELA JURCAN*

ABSTRACT: The cross was always the hallmark of Orthodox Christian holiness. It is the most widespread sacred object for Orthodox Christians. The cross marks the entire life of the Romanian peasant, even his death. The significance of the cross starts from the sacrifice of Christ and then spreads over the whole of humanity. The presence of the cross on the house of Romanians, on their chest, at the entrance and exit of the village, at the crossroads, in the tailoring of peasant shirts, all represent the reference to the spirit of the authentic Romanian. This study tries to emphasize that the cross is an axis mundi for any authentic Romanian peasant, who carries within himself the spirituality of the Romanian people.

KEYWORDS: cross, liturgy, peasant, church, spirituality

INTRODUCERE

Țăranul român a avut întotdeauna un respect și o cumițenie aparte atunci când vine vorba de relația lui cu Dumnezeu. Chiar dacă nu știa prea multă carte sau deloc, cunoașterea lui întru *cele sfinte* pornea dintru începuturile sale, de la zămislire și până la moarte. Viața începea, se derula și se încheia cu rugăciune și mulțumire. Condițiile vremurilor în care a trăit l-au plămădit frumos și drept, pentru a crește spiritual și curat.

„Neputința de a se realiza pe plan politic și material l-a închis în sine, dar l-a deschis față de Dumnezeu. Durerea și sărăcia, povara vremurilor grele pe care neamul a purtat-o îndelung, au dat la viață un tip uman de o mare înălțime spirituală. Un om ales, simplu și adânc.(...) Țăranul român este creatorul acestei civilizații, în care se îmbină permanent utilul cu frumosul, gravul cu subtilul”¹.

În el stă plămada unui neam de viteji, taina unor eroi care au murit senini în luptă, a unor martiri care au suferit mucenicește, rămânând neclintiți în credință și dragoste pentru Hristos și pentru țară. Românul a răbdut mult pentru că i-a iubit mult pe ai săi, pentru că, așa cum spunea Dumitru Stăniloae, nu a voit să-și piardă nici neamul, nici glia, nici spiritualitatea². El a fost mereu într-o stare de trezvie, atent la

* Doctorand la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, email: jurcan_mihaela@yahoo.com.

¹ Ernest BERNEA, *Civilizația românească sătească*, Editura Vremea, București, 2006, p. 13.

² Dumitru STĂNILOAE, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, Scrisul Românesc, Craiova, 1992, p. 65.

toate evenimentele din viața lui, într-o *deșteptăciune românească* ca o datorie de preț pentru neamul și credința lui.

Satul românesc, lumea mică în care țăranul își petrece viața sa simplă, dar într-un echilibru și o armonie firească, este *codul genetic nealterat* al neamului nostru, deoarece istoria a început acolo, adânc și rodnic. Viziunea de viață a țăranului român are la bază filosofia populară atât de armonioasă care se derulează în toate formele, într-o „ordine cosmică desăvârșită” și după legi nescrise și neschimbătoare. Țăranul român este parte din creație, pentru că el nu face „separație netă între peisaj și persoanele pe care le întâlnește”³, între trecut și viitor, între moarte și viață. În peisajul românesc al satului totul are valoare, totul are sens, totul are har și binecuvântare.

Pentru el, toate au logică, au un loc aparte, nimic nu este în zadar: de la fenomenele naturii, legea animalelor, geneza plantelor, până la prezența lui Dumnezeu necontestată și simțită în fiecare zi.

„Marea rânduială a lumii se răsfrânge întreagă, ca soarele în picătura de rouă, în cele mai mici lucruri și fapte ale omului satului românesc. Îmbinare de religie și magie, de muzică și farmec, viața spirituală a țăranului român stăpânește înțelesuri adânci, prețuri adevărate asupra naturii lucrurilor și omului, asupra sensului vieții și cuprinsului ei”⁴.

Universul în care el trăiește și-și pregătește întâlnirea cu Hristos, satul, se construia în jurul crucii. Totul pornea de la cruce, ca într-o învăluire, asemenea unei flori, care-și desface petalele și are în mijlocul ei, întotdeauna, biserica cu crucea turlei. Asemenea unui pom adevărat, în exprimarea țărănească, „crucele se ramifică mereu în alte și alte cruci. Cu toate acestea, chiar și atunci când sunt foarte numeroase ele nu dau sentimentul de prea mult, de sațietate”⁵.

Pentru țăranul român crucea a fost începutul vieții și reperul spiritual în lumea de aici și de dincolo. Ca un stindard veșnic fluturând spre cer, un deget a lui Dumnezeu îndreptat în sus, crucea l-a îndemnat pe român să nu se teamă, să tindă mereu spre desăvârșire, să caute înainte de toate calea sfințeniei, să nu se încline în fața nimanui și să rămână demn în credința și neamul lui. Iar de aici, din biserică, să o ducă în spațiul existenței sale mici. „Dinspre biserică spre casă, pragurile drumului – răscrucea, fântâna, puntea, sunt întărite de prezența crucii – troiță sau a crucilor de pomenire”⁶. Poate de aceea îi este atât de dragă crucea lui Hristos românului care o poartă în viața și sufletul lui.

³ D. STĂNILOAE, *Reflexii despre spiritualitatea...*, p. 11.

⁴ E. BERNEA, *Civilizația românească...*, p. 14.

⁵ COSTION NICOLESCU, „Cultura țărănească - o cultură a frumuseții de negrăit”, în: *Satul și spiritualitatea rurală, între tradiție și modernitate*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2019, p. 83.

⁶ JAN NICOLAE, IOANA RUSTOIU, ANA DUMITRAN, *Viața slavă, Crucea în patrimoniul spiritual al județului Alba*, Editura Altip, Alba Iulia, 2010, p. 27.

CRUCEA – PAVĂZĂ ÎN VIAȚA DE ZI CU ZI A ȚĂRANULUI ROMÂN

Biserica în satul românesc nu era ridicată oricum și oriunde. Era începutul și sfârșitul, punctul central din viața creștină a fiecărui om. Locul de construcție era ales cu grijă, pe un dâmb sau chiar în mijlocul satului, iar de acolo se răsfireau, de jur împrejurul ei, casele românilor. Urcușul spre biserică reprezenta pentru român nevoița spre calea sfințeniei, Golgota mântuirii sufletului său. Dinspre biserică se reverbera harul sfințitor peste toate casele creștine, peste țintirim, peste drumuri, peste codru. „Orice sat românesc, lăsa să se vadă din depărtări doar albele clopotnițe ale bisericii. În unele cazuri, mai ales la șes, nici nu se putea ști precis dacă e un sat sau o pădure izolată, o dumbravă”⁷. De aici, din taina liturgică, de pe masa sfântului altar, străjuit de crucea sfințeniei, țăranul își primea puterea și seva neamului său, într-o ambianță harică.

Sub protecția crucii ce străjuiește pe clopotniță și cea de binecuvântare din taina sfântului altar, se trecea pragul în curtea bisericii, unde așteptau în tăcere pădurea smerită de cruci a cimitirului. Și, înainte de toate, chiar de la intrarea în taina sfințeniei de mormânt, te întâmpină crucea lui Hristos, ca un copac al vieții, cu brațele ce se termină ca niște ramuri „cu mâini omenești care deschid ușa raiului”⁸ și rădăcini înfipte în pământ, ca o scară pe care se urcă sufletele celor ce stau în liniștea eshatologică a celei de a opta zi. Nimic înfricoșător, căci țăranul român știa că de aici începea adevărata viață: cea veșnică.

„Crucea îl însoțește pe țăran până la capătul drumului vieții pământești și dincolo de el. Cimitirul satelor românești este unul care pune bine în evidență legătura organică dintre Cruce și Înviere în conștiința țăranului român.(...) Sunt cimitire - grădini, prietenoase, care nu au nimic sinistru sau morbid în ele, care trimit la Înviere”⁹.

Pentru el, cimitirul e legătura cu cei dragi plecați, este comuniunea în rugăciune aici și dincolo. Tocmai de aceea și crucea de la mormânt are povestea ei. Nu se făcea oricum și din orice lemn. Ea trebuie să rămână mărturie peste veacuri neamului de urmași, dar și călătorului ce trecea pragul curții bisericii. Cele mai multe sunt din lemn, altele din piatră sculptată, unele însoțite de *pomișorul sau de bradul* de la cununie¹⁰. Pe pomișor se sculpta o pasăre, un porumbel, care semnifica sufletul celui mort care se ridica la cer. Toate crucile morților constituie în primul rând credința și mân-

⁷ E. BERNEA, *Civilizația românească...*, p. 136.

⁸ Paul EVDOCHIMOV, *Arta icoanei, o teologie a frumuseții*, Traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Editura Meridiane, s.l., 1993, p. 124.

⁹ C. NICOLESCU, „Cultura țărănească...”, p. 83.

¹⁰ „Acest stâlp se face din lemn cu crestături pe margine cu trei cornișe și trei găuri în partea de sus și se înfige în groapă, la capul mortului deodată cu pomișorul dacă e nevoie. Crestăturile de pe marginea stâlpișorului, găurile cele trei precum și cele trei cornișe cu stâlpul reprezintă semnul credinței în Dumnezeu cu care mortul se prezintă în fața dreptei judecăți (...). Pomișorul sau bradul poate avea o singură proveniență: fie la nuntă, fie la mormântare. Bradul care se face la nuntă, servește oamenilor și pe lumea cealaltă.” - mărturia lui Măciucă Grigore, zugrav de cruci din Ceplea-Gorj, ***, Editor

dria lor, iar pentru trecători, o aducere aminte, o clipă de poticneală în repeziciunea vieții și o rugăciune ridicată pentru cel adormit.

În cimitirele din satul românesc nu domnește o atmosferă sumbră, ci, din contră, simți o căldură și o pace pe care tocmai simplitatea crucilor de lemn și modestia celor de piatră parcă răsărite din pământ, înclinate de paleta timpului, arată seninătatea cu care țăranul român privește moartea, trecerea dincolo, așa cum o făceau dacii. Tocmai de aceea găsim în unele zone din țară cimitire pline de culoare, vesele, cum este cel din Maramureș de la Săpânța sau din partea sudică a județelor Olt, Dolj, Mehedinți. Tot aici putem să amintim de *crucea de apă* care se punea la patruzeci de zile după moartea celui drag, când familia repara sau săpa o fântână pentru *spălarea de păcate a sufletului*. Tot pentru trecerea mai ușoară a sufletului celui mort, țăranul aducea jertfă *crucile de jurământ* care se atârnavă pe gardul bisericii, la cimitir sau pe copacii de la răspântii, *crucea de punte* care se punea pe pod sau punte. Multitudinea de cruci aduse jertfă reprezentau, în credința țăranului, dobândirea iertării și milostivirea lui Dumnezeu pentru păcatele săvârșite în această viață.

Troița este exprimarea credinței și dragostei țăranului român într-un mod simplu, modest și pur, dar plin de teologie, ce marcau evlavia creștină în spațiul popular românesc. „Troița a fost prezentă (încă din perioada interbelică) drept un element deosebit al identității românești”¹¹. Din lemn (de cele mai multe ori) sau din piatră, ea apare ca un *stâlp al cerului*, așezată în locurile de răscruce pentru a-i arăta omului calea cea dreaptă, care duce întotdeauna spre Răsărit. Numărul mare de troițe care răsar din satele noastre demonstrează cinstea pe care a arătat-o mereu țăranul român față de jertfa mântuitoare a lui Hristos. Pentru mulți, crucea-troiță era locul de rugăciune și de întâlnire în taină cu Dumnezeu atunci când porneau la drum sau se odihneau în calea lor după o zi grea de muncă. Amplasată la întretăierea drumurilor, troița era așezată întotdeauna pe partea drumului principal, mai bătătorit, mai luminos, mai sigur, pe partea de răsărit a drumului, ca omul ce se oprește să se închine spre Soarele ceresc. Ele reprezintă locul de rugăciune încă dintru început, când greu se ridicau biserici, și în jurul cărora se făcea toată slujba, înlocuind biserica și rezumând-o la ceea ce avea mai caracteristic. Era dragostea întrupată din puțin a țăranului român evlavios și trăitor în Hristos.

De o frumusețe aparte, plină de simbolism religios, troița românească adună toată dragostea, nădejdea și credința țăranului român care, din truda lui, încerca să ridice acest *jertfelnic* pentru veșnicia lui Iisus Hristos. Toate drumurile noastre sunt orânduite de mulțimea crucilor care au în spatele lor ctitori anonimi, plini de iubire și evlavie creștină. Acolo unde pasul omului a pășit cu multă nevoie și unde nu s-a putut ridica o biserică, s-a înălțat spre cer o cruce, pentru a rămâne drumeagului

Avram CRISTEA, Jan NICOLAE, *Rolul patrimoniului în contextul crizei valorilor*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2013, p. 52.

¹¹ J. NICOLAE, I. RUSTOIU, A. DUMITRAN, *Viața slavă...*, p. 28.

stâlp de rugăciune, „sprijin al urâtului și singurătății sale lăuntrice”¹². Țăranul român devenea astfel cititor de mici biserici care împânzesc satele și drumurile noastre. Iar locul unde erau amplasate devenea un loc sacru, un loc curat, un loc de rugăciune și mulțumire, de popas și răgaz sufletesc. Țăranul o ridica cu trudă și cheltuală, din lemn, pentru că, în simplitatea ei, o simțea mai aproape de sufletul său, de codru și de *copacul vieții adamice*, de crucea pe care a purtat-o Hristos pe drumul Golgotei. Cele de piatră sau de zid erau înălțate de cei cu dare de mână, de bogați și nobili. Unele dintre ele sunt pictate cu scene biblice: Răstignirea, Învierea, Înălțarea. Pe altele se regăsesc Adam și Eva îmbrăcați în straie populare românești, sau sfinți cunoscuți și dragi. Țăranul nostru l-a perceput întotdeauna pe Dumnezeu umanizat, apropiat de firea și credința lui, prezent în toată viața lui cotidiană. „Un Dumnezeu care se apropie de imaginea oamenilor este un Dumnezeu care se adresează inimii”¹³, diferit de cel athonit sau rusc. Tocmai de aceea, la sărbătorile mari troițele erau împodobite cu ștergare sau cununi din spice de grâu sau din sânziene, ori cu pânze albe, care simbolizau lumina Învierii lui Hristos, sau cu șiraguri de ouă roșii în Vinerea Patimilor.

Troițele erau așezate și lângă fântâni, pentru a binecuvânta apa, care e sursa vieții, iar călătorul care se oprea să-și poată înviora trupul și sufletul printr-o rugăciune rostită lângă cruce. Tot lângă fântâni și troițe se plantau copaci cu încărcătură simbolică: stejari, brazi sau sălcii, pentru a-i oferi călătorului umbră și tihnă în drumul său. Troița se ridica cu slujbă de sfințire oficiată de preotul satului în zi de duminică sau de sărbătoare. În acel moment, cel care o ridica (o aducea ca dar și jertfă) decidea hrumul troiței care se sărbătorea anual. Troițele erau pline și de încărcătură plastică, de sculpturi, dantelării săpate în lemn sau sculcate în piatră, în care se regăsea întregul univers al țăranului: rozeta, cruci mai mici, pomul vieții, porumbelul, flori, soarele și luna. Din acest motiv, arta țărănească respiră armonie, echilibru și simplitate. Crucea de hotar îl binecuvânta pe omul care pleca din sat și care lua cu el crucea în sufletul și drumul lui, pentru a merge cu bine și a se întoarce în pace, fără probleme la casa lui. Ea îl liniștea pe drumeagul ce intra în sat și-l primea cu bunăvoință. Crucea de hotar era mărturia harului pe care îl primea cel ce pleca sau venea, precum și a unui sat de oameni credincioși și pașnici. Era scutul lui Dumnezeu asupra călătorului, rugăciunea dinăuntrul sufletului său.

Ciobanii din Transilvania, în special cei din Mărginimea Sibiului, nu plecau nicăieri fără cruce, o cruce pe care o purtau cu multă evlavie, ca un deschizător de drumuri, feriți de neazuri și ispite în periplul lor transhumant. Era crucea de transhumanță, ce se purta în mână, asemănătoare crucilor de binecuvântare ale preoților. Acestea erau sfințite la biserică și păstrate și purtate cu multă evlavie, din generație în generație. Tot astfel, crucea de procesiune nu lipsea din viața țăranului român. Acest

¹² E. BERNEA, *Civilizația românească...*, p. 151.

¹³ Dumitru STĂNILOAE, „De ce suntem ortodocși”, în: *Teologie și viață*, anul I (LXVII), nr. 4-8, (aprilie-august, 1991), p. 16.

gen de cruce era folosit numai la sărbătorile mari, Înălțarea Domnului sau Rusalii, când întreg satul ieșea la binecuvântarea holdelor. Atunci se ieșea în frunte cu crucea și praporii care aveau și ei cruci speciale în vârf. În unele zone, această cruce avea o reprezentare specială, un cerc din care ies alte opt cruci, ce „pare a avea subtile trimiteri eclesiologice și cosmologice prin reprezentarea îngerilor pe cruciulițele traforate în scări”¹⁴. O altă formă de cruce de procesiune este *crucea grâului sau cununa grâului*, care se făcea în cadrul ciclului liturgic popular agrar, la strângerea holdelor sau la Rusalii. Tot atunci se făceau și coronițe de grâu care se atârnavă la crucea de procesiune sau la praporii.

Crucea efigie este prezentă în viața țăranului român ca o pecete, ca un blazon de care nu se poate lipsi, care-l întregeste ca și creștin, îl ocrotește și-i aduce binecuvântarea casei. O găsim pe poartă (în special în zona Maramureșului), pe stâlpii porții, pe fațada casei (Sibiu, Mediaș, Târnave), sau chiar pe acoperiș. Toată gospodăria lui era ocrotită de cruce, iar cel care-i trecea pragul primea o binecuvântare. În satele din Ardeal, crucea era mărturia faptului că în aceste case era o familie de creștini ortodocși români.

CRUCEA – BINECUVÂNTARE ȘI SFINȚENIE ÎN FAMILIE

Pentru țăranul român, casa este văzut într-un mod deosebit, un ansamblu de legături spirituale, tradiționale și atemporale, în care locul lui Dumnezeu primează înaintea de toate. „Pentru țăranul așezărilor cu caracter tradițional casa este însăși materialitatea familiei, a acestei unități sociale care pe drept cuvânt poate fi socotită celula generatoare a colectivității”¹⁵. În cumințenia lui, țăranul român își începea ziua de lucru cu rugăciune. Se închina cu o cruce mare, privea cum răsare soarele prin fereastră mică străjuită de cruce. Crucea din fereastră îi deschidea țăranului drumul rugăciunii către Dumnezeu: era taina lui, minunea lui, biserica din casa lui, binecuvântarea lui: „prin crucea ferestrei s-a sfințit casa izgonindu-se diavolul dintr-însa, prin cruce se sfințește în fiecare zi omul, făcându-și semnul ei și tot crucea ajută la orice împrejurare, când necuratul și duhurile rele stau să primejduiască pe creștin”¹⁶. Pentru țăranul român casa era locul lui de retragere, de intimitate, de odihnă și comuniune cu familia, spațiul său eclezial. Aici își începea și își sfârșea ziua. Pentru el orice obiect avea importanță, era bine gândit și amplasat. Natura de creator de frumos din țăranul român nu-l lăsa să nu îmbine utilul cu frumosul. „De aceea, se poate spune că frumusețea interiorului casei ce aparține satului tradițional e mai mult decât o problemă de ornamentație, și anume e una de compoziție”¹⁷. Nu era casă de creștin să nu aibă pe perete, la loc curat și de cinste crucea și icoana și mai întotdeauna, pe perețele dinspre răsărit, alături de candelă.

¹⁴ J. NICOLAE, I. RUSTOIU, A. DUMITRAN, *Viața slavă...*, p. 48.

¹⁵ Ernest BERNEA, *Spațiu, timp și civilizație la poporul român*, Humanitas, București, 1997, p. 33.

¹⁶ C. NICOLESCU, „Cultura țărănească...”, p. 82.

¹⁷ E. BERNEA, *Civilizația românească...*, p. 109.

În zona Apusenilor, crucea-icoană are ceva aparte, o frumusețe specială: alături de crucea răstignirii sunt sculptate și pictate figurile evangheliștilor, heruvimii sau soarele și luna. „Ele reprezintă aceeași sensibilitate artistică creștină, în cadrul căreia crucea se metamorfozează în icoană și icoana în cruce, trecerile fiind de o subtilitate uimitoare”¹⁸. În Ardeal, icoana Maicii Plângerii sau Îndurerata este întotdeauna pictată alături de crucea răstignirii, arătând că numai prin jertfă se poate ajunge la Înviere, numai prin lacrimă se poate ajunge la bucuria deplină. Această prezentare reiese și din colinda în care Maica Domnului „îi spune Pruncului că această cruce este *naltă după statul tău, lată după brațul meu*. Aici este tâlcul cel mare al teologiei populare a crucii la români”¹⁹. Sub icoană, ca un însemn a lui Dumnezeu în casa lui, desenată cu grijă și multă rugăciune, stă crucea de sfeștanie, pecetluirea morții și Învierii în casa țăranului cuminte.

Crucea era însemnată pe aproape toate obiectele tradiționale dintr-o casă românească, în special pe cele legate de zestrea fetei de măritat: textura broderiilor și țesăturilor de pe costumul popular (ia, marama, fota sau ilicul), de pe lada de zestre, furca de tors, blidarul, vasele de pământ (Horezu), linguri. Crucea apărea ca un simbolism puternic pe ouăle de Paști. În zonele țării unde se încondeiază ouăle, crucea este simbolul cel mai des utilizat²⁰. În alte zone, trifoiul era pus ca o pecete pe ouă, o trimitere la copacul vieții, la cruce. Pâinea pentru țăran e la mare cinste și respect, pentru că din pâine se face grijania, prescura pentru anafură (după un anumit ritual de pregătire, de rugăciune și de jertfă), cu ea se duce mortul la groapă (parastasele), se întâmpină domnii și împărații. În credința lui, istoria pâinii „este una a răstignirii și învierii bobului de grâu”²¹, iar pâinea era însoțită de pecetea crucii, atât ca ornament, cât și ca început de masă. Prin crucea pe care țăranul o făcea cu mare evlavie pe pâine, își binecuvânta hrana și mulțumea lui Dumnezeu pentru ea. Tocmai de aceea, un obiect ritual nelipsit din casa țăranului român era crucea prestolnic. Cu multă rugăciune se frământa aluatul pentru pasca de Paști sau pâinea euharistică, ca apoi, cu cea mai mare grijă și evlavie, să se însemneze cu sfânta cruce. Și pe parastas se împletea o cruce mare, iar în unele zone, colăceii de colindă aveau în mijloc o cruce.

În Ardeal, evlavia țăranului român pentru cruce se poate vedea și în numele pe care acesta îl punea copiilor: Crucița sau Crucian, născuți probabil în preajma mării sărbători închinat Sfintei Cruci. Țăranul român își arăta evlavia pe care o avea pentru crucea lui Hristos prin această sărbătoare care, pentru el, este pusă la loc de cinste

¹⁸ J. NICOLAE, I. RUSTOIU, A. DUMITRAN, *Viața slavă...*, p. 51.

¹⁹ J. NICOLAE, I. RUSTOIU, A. DUMITRAN, *Viața slavă...*, p. 52.

²⁰ În județul Muscel apare o cruce mică în punctul de încrucișare a două bețe și în cele patru puncte compartimentate. Tot aici se încondeiază crucea mielului. În Bucovina, crucea anafurei, asemănătoare cu crucea încrestată pe pâinea ce se ducea la biserică și din care se tăia anafura. Avem crucea Paștelui care era luată ca model după crucea de pe pasca ce se ducea în noaptea de Înviere – Artur GOROVEI, *Ouăle de Paști*, Editura Paideia, București, 2001, p. 94.

²¹ A. GOROVEI, *Ouăle de Paști...*, p. 50.

alături de Sfintele Paști. O cinstește nu oricum, ci cu nevoință și asceză, în unele zone chiar și cu o săptămână înainte. În această zi strângea după Sfânta Liturghie plantele de leac trebuincioase pe tot parcursul anului.

CONCLUZIE

Crucea este și va rămâne în viața și credința românului. Ea îl însoțește pe tot parcursul vieții, de la naștere și până la moarte. Este pavăza spirituală și pecea ortodoxiei mărturisite. Din păcate, astăzi, observăm o modernizare în viața satului, o *uitare* a simbolurilor și tradițiilor, a frumuseții spirituale trăite. Crucea nu mai este atât de prezentă sau chiar uneori ridiculizată (vorbim aici de kitschurile apărute în unele case, sau la oglinda parbrizului mașinii, la gât etc.) sau percepută ca semn de apărare exagerată. Totuși, caracterul străvechi și autohton al civilizației române sătești plămădită odată cu neamul va păstra nealterată dragostea pentru Crucea și Învierea lui Hristos.